

دانشنامه زنان نامدار شیراز

مدفونین در شیراز

نویسنده:

زهرا آتشی

تأقین:

احمد جعفری، هلیث زارعی

مریم خائف، آمنه امیدی

با مقدمه: دکتر محمدجواد سلمان پور

انتشارات نوید شیراز

سرشناسه	: آتشی، زهرا. ۱۳۷۱.
عنوان و نام پدیدآور	: دانشنامه زنان نامدار شیراز: مدفونین در شیراز / نویسنده زهرا آتشی: محققین احمد جعفری ... او دیگران! با مقدمه جواد سلمان پور.
مشخصات نشر	: شیراز: نوید شیراز، ۱۳۹۸
مشخصات ظاهری	: ۲۹۶ص: مصور، جدول.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۲-۸۹۶-۳
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: محققین احمد جعفری، منیژه زارعی، مریم خائف، آمنه امیدی
یادداشت	: کتابنامه: ص ۲۹۱-۲۹۴.
موضوع	: زنان -- ایران -- شیراز -- سرگذشتنامه.
موضوع	: Women -- Iran- Shiraz -- Biography
موضوع	: زنان مسلمان -- ایران -- شیراز -- سرگذشتنامه
موضوع	: Muslim women -- Iran -- Shiraz-- Biography
موضوع	: مشاهیر -- ایران -- شیراز -- سرگذشتنامه
موضوع	: Celebrities -- Iran -- Shiraz -- Biography
موضوع	: شیراز -- سرگذشتنامه
موضوع	: Shiraz (Iran) -- Biography
شناسه افزوده	: جعفری، احمد. ۱۳۵۵.
شناسه افزوده	: سلمان پور محمد جواد، ۱۳۴۳ - مقدمه نویس.
رده بندی کنگره	: HQ۱۷۲/۵۱۸.۳۹۷
رده بندی دیویی	: ۳۰۵/۴۰۶۵۵۶۳۲۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۴۶۵۴۹۱

دانشنامه زنان نامدار شیراز

نویسنده: زهرا آتشی

صفحه آرا: ندا گزینی □ طرح جلد: زهرا خسروی □ لیتوگرافی و چاپ: دنیا

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد □ چاپ اول: ۱۳۹۸ □ حق چاپ محفوظ

ناشر: انتشارات نوید شیراز

دفتر شیراز- تلفن ۶۲-۳۲۲۲۶۶۶۱-۳۲۲۲۹۶۷۶ نمابر

دفتر تهران- تلفن ۵۹۴۵-۸۸۹۰۵ نمابر ۲۱-۸۸۹۲۱۵۲۲

پست الکترونیکی: navideshiraz.pub@gmail.com

وب سایت: www.navideshiraz.com

ISBN: 978-600-192-896-3

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۹۲-۸۹۶-۳

۲۵۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۵	مقدمه.....
۱۹	پیشگفتار.....
۲۱	تقدیر و تشکر.....
۲۳	تقدیم.....
۲۵	بخش اول: امامزادگان مدفون در شیراز.....
۲۸	۱. ام احمد.....
۳۰	۲. ام کلثوم.....
۳۳	۳. بی بی حلیمه خاتون (بی بی سلیمه خاتون) (سکینه سیاه).....
۳۳	۴. بی بی خیرالنسا.....
۳۴	۵. بی بی خدیجه (دارالسلام).....
۳۵	۶. بی بی خدیجه (لب آب).....
۳۵	۷. بی بی دختران.....
۳۸	۸. بی بی زینبیه.....
۴۰	۹. بی بی سته.....
۴۱	۱۰. بی بی فاطمه (آستانه).....
۴۲	۱۱. بی بی فاطمه (پشت ارگ کریم خان).....
۴۳	۱۲. بی بی فاطمه (خیابان شمس تبریزی).....
۴۴	۱۳. بی بی نقره پوش.....
۴۶	۱۴. بی بی نور.....

۱۵. پنج تن ۴۶
۱۶. حلیمه خاتون (کوچه هفت پیچ) ۴۷
۱۷. سلیمه خاتون (کوچه هفت پیچ) ۴۸
۱۸. سه بی بی ۴۹
۱۹. نرجس خاتون ۵۰
۲۰. نورالسادات ۵۰

بخش دوم: زنان و مادران شهید ۵۳

- قسمت اول: شهدای حبه ۵۵
۱. طلعت بدالله ۵۶
۲. محترم فتاح ۵۶
۳. صدیقه نوروزی ۵۶
۴. کاظمیه یاسری ۵۶
- قسمت دوم: شهدای ترور شیراز ۵۷
۱. رباب اسماعیلی ۵۸
۲. نسربین افضل ۶۰
۳. شهید لیلا زارع ۶۴
۴. شهید نجمه قاسم پور صادقی ۶۶
۵. شهید راضیه کشاورز ۶۹
- قسمت سوم: مادران شهید ۷۳
۱. مخمل بهبهانی (مادر شهیدان ابوالپور) ۷۴
۲. شهید فاطمه شکری ۷۴
۳. مادر شهیدان ترک قشقایی ۷۴
۴. مادر شهیدان فرصتیان ۷۵
۵. مادر شهیدان حاجی زاده ۷۵
۶. مادر شهیدان ایزدی ۷۶
۷. مادر شهیدان بنیانی ۷۶

۷۸	۸. پری بهبودی (مادر شهیدان یغمور)
۷۸	۹. مادر شهیدان روزیطلب
۸۱	قسمت چهارم: شهدای مکه سال ۶۶
۸۳	اسامی شهدای مکه سال ۶۶
۸۵	قسمت پنجم: شهدای بمباران هوایی
۹۱	بخش سوه نار بنی
۹۴	۱. آیش خاتون (خاتون قیامت)
۱۰۲	۲. تاجلو خانم
۱۰۳	۳. تاشی خاتون
۱۰۸	۴. ترکان خاتون
۱۱۰	۵. خان زاده
۱۱۱	۶. خدیجه خانم
۱۱۱	۷. حاجیه زینت الملک
۱۱۲	۸. بانو خورشید کلاه قوامی (لقاء الدوله)
۱۱۴	۹. زاهده خاتون
۱۱۶	۱۰. زینت الملک قوامی
۱۲۰	۱۱. بانو سلطان الحاجیه
۱۲۲	۱۲. سلطان خانم (سلطان خاتون)
۱۲۲	۱۳. شاهان دخت
۱۲۳	۱۴. طوطی آغا
۱۲۳	۱۵. فاطمه خاتون
۱۲۴	۱۶. خاتون قتلغ بیگ چنگیزی (مخدوم شاه)
۱۲۶	۱۷. کردوچین (کردوچین)
۱۲۸	۱۸. کوب الدوله
۱۲۹	۱۹. مخدوم زاده

- بخش چهارم: عالمان، مجتهدان، عارفان..... ۱۳۱
۱. ام سلمه بیگم شیرازی..... ۱۳۴
  ۲. ام محمد (مادر شیخ ابوعبدالله بن خفیف)(خاتون مادر محمد) (ام محمد)..... ۱۳۶
  ۳. حاجیه خانم برهانی..... ۱۳۷
  ۴. بی بی عزیزه..... ۱۳۹
  ۵. زبیده شیرازی..... ۱۳۹
  ۶. زین..... ۱۴۰
  ۷. ساره..... ۱۴۰
  ۸. ست انتضاه..... ۱۴۱
  ۹. ست کریمه (کریمه خاتون)..... ۱۴۱
  ۱۰. سکینه عفت آفری شیرازی..... ۱۴۲
  ۱۱. فیروزه شیرازی..... ۱۴۳
  ۱۲. معصومه قوامی شیرازی (معصومه خاتون شیرازی)..... ۱۴۴
  ۱۳. طویه ملائکه (خانم فرح)..... ۱۴۵
  ۱۴. سیمین تاج مؤیدی..... ۱۴۸
  ۱۵. خدیجه میراب..... ۱۴۹
  ۱۶. سیده بی بی فاطمه هاشمی یزدی..... ۱۵۰
  ۱۷. خانم حاجیه بی بی صدیقه هاشمی یزدی..... ۱۵۲
  ۱۸. حاجیه خانم بی بی رضیه هاشمی یزدی..... ۱۵۲
  - قسمت دوم: زنان مدیر و بانی مدارس شیراز..... ۱۵۵
  - الف) مدارس شیراز در اعصار گذشته..... ۱۵۵
  ۱. مدرسه ی بقعه ی بی بی دختران شیراز..... ۱۵۵
  ۲. مدرسه ی زاهده خاتون شیراز (مدرسه ی زاهدیه)..... ۱۵۵
  ۳. مدرسه ی خاتونیه..... ۱۵۶
  ۴. مدرسه زینت (زینتیه، زینبیه)..... ۱۵۶
  ۵. مدرسه ی شاهی شیراز..... ۱۵۷
  ۶. مدرسه و کتابخانه عضدیه..... ۱۵۸

۱۵۸	۷. مدرسه صالحیه (حوزه علمیه خواهران).....
۱۵۸	(ب) مدارس شیراز تا قبل از انقلاب.....
۱۵۸	۱. مدرسه‌ی ملی ادب بنات شیراز.....
۱۵۹	۲. مدرسه احتجاجیه (۱۳۴۴ هجری قمری).....
۱۵۹	۳. مدرسه بهجتیه (۱۳۴۵ هجری قمری).....
۱۵۹	۴. دبیرستان شهدخت.....
۱۵۹	۵. مدرسه‌ی عصمتیه‌ی شیراز.....
۱۶۰	۶. مدرسه‌ی عنیه شیراز.....
۱۶۰	۷. مدرسه‌ی فاطمیه شیراز.....
۱۶۰	۸. دبیرستان مهر نین.....
۱۶۱	۹. دبیرستان مکتب انزلی.....
۱۶۱	۱۰. مدرسه‌ی ناموس.....

بخش پنجم: واقفان و خیرین ۱۶۳

۱۶۶	۱. سکینه امتیاز.....
۱۶۷	۲. نزاکت امتیاز.....
۱۶۷	۳. پروین دخت امین لاری.....
۱۶۸	۴. رفعت جلالی.....
۱۶۸	۵. بی بی خورشید.....
۱۶۹	۶. مهرناز جوکار.....
۱۷۰	۷. حاجیه‌خانم سیده فاطمه خرم.....
۱۷۰	۸. فاطمه دالوند.....
۱۷۰	۹. قمر تاج ریاحی.....
۱۷۱	۱۰. محترم ذوالانوار.....
۱۷۲	۱۱. روشنگر سپاسخواه.....
۱۷۲	۱۲. عزت السادات شمس.....
۱۷۲	۱۳. خانم وحیده شیرازی.....

۱۴. پریوش صدیق..... ۱۷۳
۱۵. بانو گیتی صالحی..... ۱۷۳
۱۶. مهین بانو طاق‌دیس..... ۱۷۳
۱۷. معصومه بیگم کازرونی..... ۱۷۴
۱۸. گوهر عادل زاده..... ۱۷۴
۱۹. گوهر غلامزاده محمودی..... ۱۷۵
۲۰. دل‌مه بی بی..... ۱۷۶
۲۱. ط. مزدور..... ۱۷۶
۲۲. رحمت‌الاحیات مصباحی..... ۱۷۷
۲۳. طلعت مصباحی..... ۱۷۸
۲۴. شمس‌المنوک ع. ایوب‌پور معزی..... ۱۷۸
۲۵. قمر الزمان موید..... ۱۷۸
۲۶. خانم سوسن منافی..... ۱۷۹
۲۷. صفا هدشی..... ۱۸۰

بخش ششم: شاعران..... ۱۸۱

۱. رباب اشرف..... ۱۸۴
۲. عصمت الشریعه امامی (مهین)..... ۱۸۵
۳. بلیغه شیرازی..... ۱۸۶
۴. بی‌باک (مجلس آرا)..... ۱۸۶
۵. مهین توللی..... ۱۸۸
۶. عذرا تمدن..... ۱۸۹
۷. جرات شیرازی..... ۱۹۰
۸. جهان (ملک) خاتون..... ۱۹۱
۹. حیات خاتون (حیات شیرازی) (بی بی حیات)..... ۱۹۴
۱۰. قدسیه سعدی نژاد..... ۱۹۶
۱۱. عشرت شیرازی..... ۱۹۷

۱۹۷	۱۲. کوکب شیرازی
۱۹۸	۱۳. پروین (بتول) مارشال پیر غیبی
۲۰۰	۱۴. زهرا مزارعی
۲۰۲	۱۵. زهرا ملک محمد خانی
۲۰۳	۱۶. ملولی شیرازی
۲۰۵	۱۷. پروین میرزا خلیل (پروین)
۲۰۵	۱۸. مینو میرازی
۲۰۶	۱۹. عفت ساسا
۲۰۸	۲۰. نظیر
۲۰۹	۲۱. نهانی شیرازی
۲۱۱	بخش هفتم: هنرمندان
۲۱۴	۱. بدرالسماء
۲۱۴	۲. دختر ابن مقله ی شیرازی
۲۱۵	۳. زینب
۲۱۵	۴. فاطمه سلطان
۲۱۶	۵. نصرت زینلیق
۲۱۷	قسمت دوم: روزنامه نگاران
۲۱۷	۱. زندخت شیرازی
۲۱۹	۲. شوکت سلامی
۲۲۰	۳. بانو نصرت کشمیری زاده
۲۲۱	۴. هوشمند راد شیرازی
۲۲۳	پیوست ها / عکس ها
۲۹۱	کتابنامه

مقدمه

سپاس و ستایش خداوند آفریننده گرانمایان؛ او که از نفس واحد، زن و مرد را آفرید و کمال و سعادت هر دو را واحد قرار داد. پیامبران را برای هدایت هر دو مبعوث داشت و راه کمالی را متناسب با وجود حقیقی و باقی، این موقتی و فانی پیش روی انسان نهاد و ابزاری خاص در این مسیر به زن عطا نمود و سیر زن و مرد را در سیر کمالی به عدل مشخص کرد.

درود و صلوات بر پیامبر اکرم (ص)؛ پرچمدار کمال و کامل به تامله جلال و اسم کامل جمال خداوند، آنکه سند انسان‌ها در انسانیت و شرافت و نه در مال زن در آینه وجود بود.

سلام و صلوات بر ائمه اطهار (ع)؛ مظاهر اسماء حسناء حق معال تبیین‌کنندگان کلمات پروردگار و جلا دهنده قلوب بندگان، همان‌ها که استمرار نبوت و امامت انبیاء عظام و حجت‌های خدا در زمین هستند.

فلسفه خلقت زن این پیام را می‌دهد که او آینه‌دار کمالات خداوند برای انعکاس در عالم انسانی هست. او گوهری بر تارک اشرف مخلوقات، انسان است. همان‌گونه که ارزش آسمانی زن با حقیقت زیبایی "از دامن زن مرد به بهشت می‌رود" آشکار گردیده است، ارزش دنیایی زن نیز با واقعیت زشت "سوءاستفاده بسیار از زن" هویدا می‌گردد، چرا که در این دنیا، فقط آنچه که از ارزش بیشتر برخوردار است سوءاستفاده عظیم‌تر قرار می‌گیرد و

اگر موجود ارزشمندی مورد ظلم و سوءاستفاده قرار گرفت زیانش بیشتر است، همان گونه که وقتی در جایگاه به حق خود قرار گرفت و فلسفه خلقت خود را دنبال نمود، بیشترین سودها را در بردارد. زن چنان موجود بالارزشی بعد از خداوند متعال است که خدا او را نردبان بهشت قرار داد و شیطان او را طناب چاه جهنم می خواهد.

در تاریخ شاهد دو نمونه زنان هستیم، آنان که راه بهشت را هموار نمودند و به انسان ها کمک کردند تا فطریات خود را شکوفا نمایند و مسیر کمال را با سرعت در زمان محدود این دنیا طی نمایند و به پیامبری و راهبری برسند و زنانی نیز داشته ایم که مورد ظلم شیطان و انسان های شیطانی قرار گرفتند و باعث فتنه ها و فسادهای عظیمی در زمین شدند. یکی آسیه می شود در خان فرعون و دیگری زنی می شود در خانه نوح. یکی فاطمه می شود در خانه رسالت و دیگری همسر لوط، اما آنکه اصالت دارد و سند حقیقی زن هست همان آسیه و فاطمه هستند که خداوند برای زن و مرد به عنوان سند و الگو عرضه داشته است.

همان گونه که زنان را زنهار می دهیم از الگویی مانند همسران لوط و نوح "ضرب الله مثلاً للذین امنوا امرأت نوح و امرأت لوط" ما را متوجه زنان ارزشمندی می کند که سند شرافت وجودند. قرآن کریم با نمونه آوردن حضرت آسیه، همسر فرعون "ضرب الله مثلاً للذین امنوا امرأت فرعون" و ذکر مداوم حضرت سیمه و بان باطن همسر آل عمران و معرفی "فاطمه زهرا (ع)" به عنوان کوثر، به ما این پیام را می دهد و تأکید می نماید که باید زنان خوب را همواره زنده نگه داشت تا به عنوان سند و الگو برای نسل بخش، تأثیرگذار و تصمیم ساز برای جامعه بشری باشند.

امروزه که هجمه های شدید فرهنگی به هویت ملت ها توسط زیاده دلبها و استکبار در جریان است و در رأس همه، هویت زن مورد هدف قرار گرفته، ضروری است نام، یاد، تفکرات، خدمات و آثار زنان اندیشه ورز و صاحب اثر را زنده نگه داشت و به عنوان سند اصالت و توانمندی زن، به جهت هویت بخشی به نسل جدید و مردمان آینده معرفی نمود.

ثبت و ضبط و یادآوری چنین زنانی، افزون بر هویت بخشی و ایجاد اعتماد به نفس در زنان، می تواند جلوی سوءاستفاده از زن و ظلم به وی و نگاه ابزاری به نصف جمعیت جهان را دفع و رفع نماید، از همین رو برخی از دانشجویان توانمند و محقق دانشگاه های شیراز،

به‌ویژه دانشگاه شیراز همت گماردند و نام و آثار زنان صاحب اثر مدفون در شیراز را به‌عنوان اولین گام این مهم، مورد تحقیق قرار داده و جهت نشر و استفاده همگان به‌ویژه نهادهای فرهنگی عرضه نمایند.

سرکار خانم زهرا آتشی که از دانشجویان دانشگاه شیراز هستند، سرپرستی گروه را بر عهده گرفتند و تحت مشاوره و نظارت این‌جانب این موضوع را دنبال کردند و پروژه تحقیقاتی را به‌عنوان فاز اول به سرانجام رساندند. اکنون حاصل زحمات دو سال و نیم این گروه پژوهشی، پیش روی شماست، اما این هدف نهائی و تمام منظور را تأمین نمی‌کند، بلکه به‌عنوان فاز اول، تحقیق موضوع، خدمت فرهیختگان تقدیم می‌گردد تا اهل نظر و اطلاع در جهت کمال یافتن تحقیقات، کتاب‌یاری نمایند و برای برطرف نمودن نقص‌ها مشاوره و راهنمایی لازم را ارائه نمایند تا در گام‌های بعدی اثر کامل‌تر گردد.

در مسیر تحقیق مشکلات فراوانی پیش پای گروه بود، از برخی زنان صاحب اثر مدفون در شیراز جز نامی و نام اثری بیسر باقی نبود و علی‌رغم تلاش تحقیقی درباره آنان اطلاع زیادی به دست نیامد. اطلاع‌یابی در برخی موارد با محدودیت‌های دیگری مواجه بود، لذا امکان ادای حق آن زنان فراهم نگردید. دسترسی به بازماندگان و مطلعین در پاره‌ای موارد بسیار سخت و دشوار بود. برخی از مراکز از همکاری و ارائه اطلاعات به بهانه وجود دستور کار برای تحقیق و معرفی زنان و آثار ایشان خودداری کردند. این احتمال که برخی از زنان صاحب اثر و ارزشمند مدفون در شیراز مورد غفلت یا به‌دلیل عدم اطلاع از قلم‌افتاده باشند دور از انتظار نیست. به دلیل همین جهات از تمام فرهیختگان و بزرگان شیراز و فارس و پژوهشگران و اساتید حوزه و دانشگاه درخواست می‌نمایم که اگر مواردی از قلم‌افتاده‌اند یا اطلاعات بیشتری از زنان نامبرده در این کتاب دارند ما را یاری نموده تا بتوانیم این مجموعه را در چاپ‌های آتی کامل‌تر نماییم.

در پایان بر خود لازم می‌دانم از سرکار خانم زهرا آتشی که به جد و باعلاقه پروژه تحقیقاتی را با همکاری سایر اعضاء سرکار خانم منیژه زارعی، مریم خائف، آمنه امیدی و آقای احمد جعفری مدیریت نمودند و پیش بردند یاد و ذکر خیر نمایم و سرافرازی و خدمت بیشتر در وادی علم و معنویت را برای آنان از خداوند متعال مسئلت بنمایم و

همچنین از مدیریت دانشکده الهیات و معارف اسلامی و معاونت فرهنگی دانشگاه که کمال همکاری را مبذول داشتند قدردانی و تشکر نمایم. امیدوار به پروردگار متعال هستم که خود اثربخشی را در این کتاب قرار دهد و زنان خطه فارس با نگاه به زنان نامدار بر هویت ارزشمند و اصیل خود پایداری و با اعتماد به نفس و داشته‌های خود راه‌های کمالی را سریع‌تر طی نمایند.

دکتر محمدجواد سلمان پور

دانشیار دانشگاه شیراز

تابستان ۱۳۹۷

www.ketab.ir